

fecit, ipse hanc orationem composuit. Sermo ante et oratio quasi rivuli a fonte manant] ab illo Isaiaë septenario, in quo est omnium bonorum plenitudo.

CAP. XX. De additis ad officium Missæ per summos pontifices.

Nota quod, sicut magister docuerat, apostoli se et alios communicando, consecrationem corporis et sanguinis Domini facere cœperunt, et fieri per universas Ecclesias prædicando instituerunt. Primo sine aliquo ordinatu fiebat canonis mysterium, postea cum canone legebantur epistola et evangelium. Deinde a Romanis pontificibus quibusdam additis ad ornatum et decoratum Ecclesiæ, celebranda aliqua susceperunt. Cœlestinus papa cl psalmos cum antiphonis cantari instituit. Et hac institutione mos inolevit, ut omissis psalmis ex illis in-

troitus, graduale, offertorium, communionem exciperentur. Gregorius a Græcis *Kyrie, eleison* assumpsit, et a solo clero sonora modulatione cantari præcepit, et orationem Dominicam dici decrevit. Symmachus *Gloria in excelsis Deo* in festivis diebus addidit. Telesphorus papa tantum in natali Domini missas in ipsa nocte cantari voluit; et quæ sequuntur verba angelorum dictavit. Gelasius præfationes composuit. Innocentius pacis osculum adjecit. Damasus *Credo in unum Deum* ex decreto concilii Constantinopolitani post evangelium cantari instituit. Alexander aquam vino misceri, ut nec vinum sine aqua, nec aqua sine vino offeratur, ad repræsentandum utrumque de latere Domini fluxisse. Sixtus *Sanctus* triplicatum modulavit. Sergius *Agnus Dei* inter communicandum tero concentu cecinit.

STEPHANI DE BALGIACO

CHARTÆ.

I.

Transactio cum Hugone de Gisseio per Stephanum B *Æduæ episcopum.*

(*Gall. christ.* IV, Instrum., 86.)

Noverint fideles sanctæ Ecclesiæ tam præsentis quam futuri, quo ordine controversia, quæ inter canonicos S. Symphor. et Hugonem de Gisseio et Hugonem de Saphra aliquanto tempore fuerat, consilio domni Stephani Æduensis Ecclesiæ episcopi ad finem usque pervenit. Sancitum itaque fuit a præfato episcopo, cujus auctoritas intervenit ad litem hanc dirimendam, ut in terra S. Symphor. de qua controversia erat, supradicti milites haberent a villanis cultoribus et habitatoribus terræ quindecim sextaria annonæ, cujus dimidia pars in frumento, cætera vero in avena redderentur. In mansis etiam habitatis haberent eodem modo fascem inter fœnum et stramentum, corveas nihilominus haberet Dominus Gissiæ, de bobus rusticorum, exceptis tamen propriis rebus canonicorum. Hujus rei causa haberent tam canonici quam homines erorum in terra prædicti Hugonis de Gisseio usum tam in pascuis quam in aquis, et in silvis ad utensilia plaustrorum seu carrucarum et herciarum. Præter hæc autem quæ scripta sunt nihil omnino habeant suprascripti milites in hominibus vel terris canonicorum. Acta sunt hæc autem apud Sedelocum in conspectu domini Stephani venerabilis Æduorum episcopi.

Hujus rei testes sunt Stephanus episcopus, Ranulfus, Zacharias, Ugo, canonici, Constantinus major, Agerius, Esperimus, Arbertus et Ulduinus de Illyriaco, Gislebertus de Tiliis, Raynaldus de Dorna, Jurannus Belet et alii multi.

(2) Hoc decretum in chartario Ungiaci sequitur ejus foundationem.

II.

Charta Stephani Æduensis episc. XXVIII in gratiam Ungiaci (2).

(*Gall. christ.*, *ibid.*, p. 87.)

STEPHANUS, Dei gratia Æduensis episcopus, dilectis filiis suis clericis et laicis diœcesis suæ salutem et paternam benedictionem.

Noverit dilectio vestra ad nostrum pertinere officium jura tueri ecclesiastica, et collata conservare beneficia, maxime ea quæ collata sunt pauperibus Christi, qui omnia reliquerunt, sed et villas et homines et cæteros redditus se habere non posse constituerunt, ut lites fugerent, et in causas non pertraherentur. Si quis igitur adversus eos aliquam suscitaverit calumniam, nolumus utique, ut in causas ducantur forenses, sed in nostram veniatur audientiam; quatenus in præsentia nostra judicio Ecclesiæ orta in Ecclesiam querimonia sopiatur. De his enim qui ad nostram pertinent advocationem, quæ sine assensu nostro recipere aut possidere non possunt, quomodo sine nobis procedent in audientiam laicorum et alienum subibunt iudicium? Præcipimus itaque et episcopali auctoritate sancimus, ne quis eos ullo modo inquietare audeat. Sed si quid habet adversus eos, usque ad nos deferatur, qui pro ipsis loqui et respondere habemus in terris, quos in die iudicii locuturos et oraturos speramus pro nobis. Quod si quis huic decreto nostro temere obviaverit, a sacratissimo corpore et sanguine Domini nostri eum sequestramus, necnon et a limine et omni communionem sanctæ Ecclesiæ, donec digne pœniteat, et a transgressionem mandati nostri nobis satisfaciat. In eos etiam anathematis infligimus gladium, et potestate quam a Deo accepimus tradimus Satanæ in in-

teritum carnis, qui non occasione veritatis, sed cupiditatis instinctu sive in nostra, sive in aliena præsencia eos vexare præsumpserint. Eis autem qui pacem ipsis tenuerint et collata defenderint, sit omnium honorum multiplicitas et æterna felicitas.

III.

Charta Stephani Augustodunensis episcopi pro monasterio S. Benigni Divionensis.

(PÉRARD, *Recueil de pièces*, etc., p. 254.)

Ego STEPHANUS Dei gratia Æduorum episcopus, notum sit tam præsentibus quam futuris, quod dominus papa delegavit mihi causam quæ versabatur inter Joannem abbatem sancti Benigni Divionensis, et Guidonem comitem Salicum, super villa quæ dicitur Dianetum, cum ejus pertinentiis. Ego vero, communicato discretarum personarum consilio, supradictam villam, et ad eam pertinentia, abbati Divionensi adjudicavi, et de illis super quibus querela inter eos versabatur, iudicio mediante, investi. Si vero comes, vel aliquis pro eo contra hoc ire præsumpserit, auctoritate apostolica qua in hac parte fungimur, excommunicationi se noverit subjacere. Huic investituræ interfuit Engilbertus Cabilonensis episcopus, cujus sigillo hæc chartula roboratur, et abbas Sancti Martini Æduensis.

IV.

Privilegium pro Cisterciensibus.

(MABILL, *Annal.* t. VI, p. 677.)

STEPHANUS, Dei gratia Æduensis Ecclesiæ episcopus, dilecto in Christo fratri STEPHANO Cisterciensi abbati ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Religionis Cisterciensis bono odore plurimum delectati, tuis tuorumque fratrum petitionibus annuentes, dedimus ecclesiam Combussii liberam, salvo tamen episcopali jure canonicis Virgiacensis castri. Ipsi autem canonici precibus nostris in manu nostra censum quem annuatim in territorio Gergulii grangiæ vestræ a vobis accipere solebant, Cisterciensi ecclesiæ retinendum in perpetuum guerpiverunt.

Cujus donationis et guerpinæ census hi testes fuerunt: Bertrannus archidiaconus de Bella, Humbertus archipresbyter de Belna, Walo presbyter de Giliaco, Paganus Rabustel de Vergiaco.

V.

Notitia de malis consuetudinibus quas Hugo dux Burgund. dimisit Stephano episcopo in villa Canavis, etc.

Quoniam primi parentis culpa exigente, vita hominis et memoria in æternum duratura, nisi homo peccaret, facta mortalis cito labitur et evanescit, donationes, concessiones, et conventiones, quas inter se haberent homines, ne oblivione deperirent, scriptis annotari humana ratio procuravit. Nos hujusmodi salubre consilium priorum Patrum approbantes, malarum consuetudinum, quas Hugo dux

(5) Dux monachus, de quo hic fit mentio, fuit Hugo I, dux Burgund., qui liberis carens, principatum abdicavit in gratiam fratris sui Odonis, et Clu-

A Burgundiæ, Odonis ducis filius, injuste habere consueverat in villa Canavis et Gratematio et earum appendiciis liberam dimissionem et omnimodam libertatem scribere et tam futuris quam præsentibus hujus chartæ testimonio notificare operæ pretium duximus, ut quod inspirante divina gratia a cultoribus justitiæ et fidelibus bene agitur, transgredi et violare malignantium, temeritas et audacia omnino vereatur. Stephanus divina gratia Æduensis episcopus, post electionem suam Hugonem ducem et Willelmum comitem Nivernensem de constituenda et tenenda pace curiosus convenit, et ut pax per totum episcopatum suum statueretur et teneretur, cum illis firmandæ pacis diem constituit. Statuta die episcopus, dux, et comes, et alii quamplurimi amatores justitiæ Æduam convenerunt, pacem, quam dux monachus (5) antea statuerat, sacramentis firmaverunt, et si quando frangeretur, ut in festo S. Nazarii ad restituendam pacem annis singulis Æduam convenirent statuerunt. Sequenti festo S. Nazarii episcopus et conventus clericorum Æduensis ecclesiæ, de malis et injustis consuetudinibus, quas in villa Canavis et Gratematio cum tyrannide exercebat, et de Tebbaldo Cambosio et filiis suis, quos ut suos proprios esse dicebat et tenebat, graviter conquerendo duci clamorem de malis quæ eis inferebat fecerunt. Dux igitur de eorum querimoniis ut, sicut jus exigeret, episcopo et canonicis satisfaceret, apud Divionem castrum diem constituit, scilicet diem revelationis Stephani protomartyris; die statuto et loco episcopus et canonici, dux et sui pro sedandis supradictis querimoniis in domum Dominici mercatoris convenerunt, ibique in presentia ducis et curiæ suæ episcopus et canonici de prædictis villis querimoniam et clamorem iterum præsentaverunt, nihilque penitus in eis ducem habere veris rationibus et scriptis authenticis approbaverunt. Insuper si quid in præfatis villis et earum appendiciis, et in Tebbaldo et filiis suis dux Burgundiæ juste vel injuste habuerat, quod pater suus, videlicet Odo dux beato Nazario, et Æduensi ecclesiæ, et canonicis ultima die concilii apud Æduam ab Hugone Lugdunensi archiepiscopo, et sedis apostolicæ legato celebrati omnino dimiserat, memoriter retulerunt, et chartam de dimissione malarum consuetudinum et omnimoda libertate Canavis et Gratematii, quam super altare sancti Nazarii pater suus posuerat, ut firmis teneretur, ostenderunt, unumque ex filiis ecclesiæ ibidem in habenda memoria a duce osculatum fuisse retulerunt testante charta; verumtamen nondum veridicis rationibus et scriptis acquiescens, imo diutinam possessionem suam dux prætendens, ut de suis et canonicorum verbis curia sua ad faciendum iudicium in partem [secederent] tandem concessit. Ad faciendum igitur iudicium in partem secesserunt Ansericus canonicus et præpositus S.

niaci monachum professus est an. 1097. *And. Duchesne.*

Nazarii, Walo abbas et frater ejus Werrius, Adimar-
marus de Maso, Willelmus de Fulventio, Hugo dapi-
fer ducis, Teccelinus Sorus, Tebboldus Damac.
Factum est judicium, Tebboldus Damac illud retulit
in his verbis : ecclesiam Æduensem debere possi-
dere jure et dimissione Odonis ducis prædictas vil-
las cum suis appendiciis et eas inhabitantes et inha-
bitaturos, cum omni libertate et tranquilla pace judi-
camus. Relato igitur judicio Hugo dux, qui ibi præ-
sens aderat, chartam per quam nominatas villas ab
omni mala consuetudine et captione liberat et abso-
lutas pater suus reddiderat accepit, et quidquid juste
vel injuste in Gratemacio et canavis et appendiciis
ceperat et habuerat totum Domino et beato Nazario,
et canonicis deseruit et reliquit : ponensque chartam
in manu episcopi in hæc verba prorupit : Ego dux
Burgundiæ Hugo omnes malas consuetudines et ca-
ptiones et quidquid juste vel injuste in Gratemacio, et
in Canavis et earum appendiciis et inibi habitantibus
et inhabitaturis hactenus habui et habere consuevi,

A Domino et beato Nazario, et tibi Stephano episcopo
et Æduensi Ecclesiæ totum dono, trado, concedo
et omnino dimitto. Si quis hoc violare præsumpse-
rit, feriat anathemate S. Leodegarii episcopi et
martyris.

Huic donationi et libertati testes interfuere isti,
ex parte ducis : Willelmus de Fulventio, Hugo dapi-
fer, Hugo de Besara Divionis præpositus, Teccelinus
Sorus, Adimarus de Maso, Walo abbas, Werrius
frater ejus, Tebboldus Damac ; Odo Martinus ; ex
parte episcopi : Sevinus decanus, Ansericus præposi-
tus, Sevinus archidiaconus, Raginaldus, Engelber-
tus, Andreas, Petrus Adjutus, Warnerius presby-
ter.

Laici : Mainus major, Umbertus cellerarius, Petrus
de Ulgus, Tebbaldus Cambosius et filii ejus, Paga-
nus et Dominicus, et Mainus Palmarius.

Acta est indictione sexta, epacta prima, Ludovico
rege Francorum regnante, Stephano Æduorum epi-
scopo pontificatue, amen.

ANNO DOMINI MCXXXVI

GERARDUS

ENGOLISMENSIS EPISCOPUS

NOTITIA

(Gallia Christiana nov. edit., tom. II, col. 995.)

Gerardus de Blavia (de Blaye) vir fuit suo tem-
pore percelebris, ultra modum utrinque vel lauda-
tus vel infamatus. Nihil turpius his quæ de illo re-
ferunt Arnulphus primum Sagiensis archidiaconus,
deinde Lexoviensis episcopus, et Ernaldus Bonæval-
lis in diocesi Carnotensi abbas ; nihil econtra su-
blimius, nihil gloriosius his quæ in ejus laudem
scripsit auctor Historiæ pontificum et comitum En-
golism. cap. 52. Extrema sincero, ut decet, histo-
rico ex æquo devitanda. Hinc medium tenebimus.
Quidquid de illo assertum est critico perpendemus
examine, omnibusque præjudiciis sepositis, quid-
quid verius, aut saltem vero similis videbitur, as-
seremas. Nazione fuit Neustrius, dioc. Bajocensis,
patre Girando, viro fortunæ mediocris, imo pene
nullius. Hinc in adolescentia solum mutare, ac in
omnium fere rerum inopia vivere coactus est. Ve-
ram id omne industria, labore, ingenio reparavit.
Primum ad humanitatis studia animum appulit ;
ætate vero provector vitæ clericalis institutum am-
plexus, se totum sacris litteris, theologiæ ac juri

canonico dedit ; tantosque in omni studiorum ge-
nere progressus fecit, ut ad id quod hauserat, aliis
propinandum paratissimus fuerit. « Hincque effe-
ctum est, ut in civitate Engolisma et Petragorico,
et in quibusdam castellis circum adjacentibus regi-
mina scholarum habuerit (1), » et quidem tanta
sapientia, ingenio tanto, tamque felici eventu, ut et
ad illius magisterium undique confluerent discipuli,
et ex ejus schola exeuntes, ad sublimiores Ecclesiæ
dignitates visi sint idonei. Ipsum vero canonici Pe-
tracoricenses in socium honoris cooptarunt, ut
discimus ex instrumento donationis factæ Userchiæ
a Guillelmo episcopo Petracoricensi (2) ; demumque
episcopus Engolism. ut defuncti Ademari locum
suffectus est an. 1101. De hac electione ita scripsit
Arnulphus (3) : « Dum adversum se eligentium
multitudo divisa consurgeret, diversasque perso-
nas alternus postularet assensus, in eum voces om-
nium fortunam convertisse ; non quod in eo satis
commode provisum Ecclesiæ crederetur, sed ut ex-
itum qualemcunque tumultus offenderet, maluisse

episcopi et ecclesiæ nostræ canonici, » inquit Guillel-
mus Petrag. episcopus in charta an. 1104.

(3) Spicil. tom. II, pag. 559.

(1) Labb. t. II, pag. 258.

(2) Vide Hist. Tutel. Baluzii in appendice col. 877. « In præsentia D. Geraldi Engolismensis epi-